

11 Apocalyps uitgesteld

*Kon ik maar ééns de hel aanschouwen én
veilig terugkeren, ... dán was ik gelukkig!*
Doctor Faustus, Tweede Bedrijf, Derde Scène¹

Een week voordat dit boek af moest zijn, werd mijn dochter geboren. Hoofdstuk 10 heb ik met één hand getypt terwijl ze op mijn been zat. Terwijl mijn gedachten voortdurend heen en weer schakelden tussen cement en spuw, tussen windkracht en wonderigheid en weer terug, werd alles waarover ik had nagedacht ineens – voor het eerst – reëel.

Mensen die over dit soort onderwerpen schrijven, verkeren in een merkwaardige positie. Om enige grip te krijgen op de vaak ingewikkelde materie waarover je je zorgen maakt, moet je de vertrouwde wereld van alledag verruilen voor een schimmenrijk vol grafieken, tabellen, formules en voorspellingen. In dit rijk moet je juist stoppen met je zorgen maken. De ecosystemen die de revue passeren worden ‘koolstofputten’ of ‘koolstofbronnen’, de mensen statistische gegevens.

Ik heb een jaar of twee in Afrika doorgebracht en van alle landen die ik heb bezocht, heeft Ethiopië mij het meeste getroffen. Overal in het land maak je heel snel vrienden. Misschien omdat de mensen daar al zo lang aan de rand van de afgrond leven, nemen gesprekken vaak een diepere wending. In de minuscule marktstad Jinka, in zuidelijk Ethiopië, waar de meeste mensen analfabeet zijn, werd mijn brein door de bewoners net zo hard aan het werk gezet als door de inwoners van mijn woonplaats Oxford.*

* Ik vraag me wel eens af of het minder in aanraking komen met de dood in de afgelopen eeuwen er verantwoordelijk voor is dat het de

Nu pas realiseer ik me dat ik, terwijl ik in dit boek schreef over ‘de Ethiopiërs’ en de mogelijke gevolgen van klimaatverandering voor hen, geen enkele keer aan de mensen heb gedacht die ik daar heb ontmoet. ‘De Ethiopiërs’ werden een abstract begrip, of erger nog: een soort hulpmiddel waarmee ik mijn betoog kon uitbouwen. Een bepaalde mate van klimaatopwarming zou via een daling van zoveel ton in de graanoogst mogelijk tot verdwijning van een bepaald aantal exemplaren van de soort *Homo sapiens* leiden. Ik legde geen verband tussen deze ‘exemplaren’ en de mensen die ik daar had ontmoet – waarschijnlijk omdat deze levendige, grappige, stimulerende mensen in niets leken op een kolom cijfers op een bladzijde.

Zo is het ook gegaan toen ik beschreef wat mensen in mijn eigen land misschien te wachten staat, of in andere delen van de rijke wereld – waar, dankzij ons vriendelijker klimaat en het geld dat we aan beschermende maatregelen kunnen uitgeven, de gevolgen van de opwarming wat minder snel voelbaar zullen zijn. Ook hierbij kon ik de vermoedelijke gevolgen gemakkelijk opsommen, maar ze me tegelijkertijd haast niet voorstellen. Op intellectueel niveau kan ik begrijpen dat ‘het leven’ in dit land over dertig jaar er best heel anders zou kunnen uitzien; dat als we klimaatverandering haar gang laten gaan het zelfs fundamenteel en catastrofaal anders zou kunnen worden. Maar op de een of andere manier is het me niet gelukt deze kennis om te zetten in een besef dat mijn eigen leven zal veranderen. Net als iedereen die zijn hele leven lang van de dood is afgeschermd, heb ik de toekomst altijd voorgesteld als een herhaling van voorvallen uit het heden. De wereld zal misschien wel veranderen, maar ik niet.

Achter deze ontkenning ligt de dubbelzinnigheid die onze houding ten opzichte van alle catastrofes kenmerkt: epidemieën, oorlogen, hongersnoden en ook de dood zelf. Hoewel

huidige generatie Britse schrijvers ontbreekt aan een zelfvertrouwen in de discussie over existentiële zaken die Shakespeare of Marlowe nog wel bezaten.

de aanstaande catastrofe mij vervult met diepe angst, ben ik er ook van overtuigd dat zij mij – bij de gratie Gods of andere lotsbeschikkingen die me tot op heden hebben beschermd – niet persoonlijk zal treffen. Als we niet allemaal ergens diep binnenin geloofden dat we op een of andere wijze aan de dood zouden kunnen ontsnappen – in weerwil van het zichtbaar sterven van ánderen – zouden we nauwelijks nog over enige levensmoed beschikken. Want, zoals Doctor Faustus aan het einde van Marlowe's toneelstuk al ontdekte, is er in het licht van de eeuwigheid geen enkel verschil tussen vierentwintig jaar – of zelf 24.000 jaar – en vierentwintig minuten.

Dit soort zelfbedrog is vooral bij schrijvers in trek, want ergens in je achterhoofd hoop je stiekem dat je woorden zullen voortleven ook lang nadat je lichaam is vergaan. Soms lijkt het zelfs alsof schrijvers nonchalanter met hun leven omspringen dan andere mensen van dezelfde maatschappelijke klasse. Wat maakt het nu uit dat je jezelf dood zuipt wanneer je geest blijft voortleven in 'memoires die de milde spin verhult'? Hier speelt een zekere arrogantie mee – die ik niet alleen bij anderen heb bespeurd – waarbij de angst voor de dood wordt beschouwd als iets voor de gewone sterveling: een aardse bezigheid waarmee degenen die proberen een flinterdunne draad toe te voegen aan de etherische gedachtestroom die vanaf *Gilgamesj* naar de ondoorgrondelijke toekomst reikt, niet lastiggevalen dienen te worden.

Maar deze baby, dit vreemde kleine wezentje, veel dichter bij de natuur dan een volgroeid mens, deels elfje, deels kikker, deels klein knuffelbeest, inmiddels zestien dagen oud en opgekruld op mijn schoot, als een boontje dat gaat ontkiemen, verandert alles. Ineens schrijf ik niet meer over wat 'mensen' in dit land over dertig jaar misschien zal overkomen. Ik schrijf over haar. Terwijl ze trillend aan de drempel van het leven staat, is haar sterfelijkheid pijnlijk duidelijk. Die lijkt veel reëler dan de mijne. De in hoofdstuk 1 beschreven wereld, waarin onbeheerste klimaatverandering een bedreiging vormt voor de bestaansvoorwaarden voor het menselijk leven zelf, is misschien haar toekomstige wereld. De opwarming van de aarde is niet langer

een veralgemeniseerd verschijnsel, en de slachtoffers ervan zijn geen abstractie. Onder hen zou ook mijn kind kunnen zijn. Of uw kind. Of uzelf. En ook ik. Van alle ingewikkelde materie die met dit onderwerp samenhangt, is dit tot nu toe het moeilijkste te bevatten.

Ik realiseer me ook – oog in oog met de biologische werkelijkheid vóór mij – dat zelfs bij het aanschouwen van de grimmigste voorspellingen en het manoeuvreren langs de ijzeren wetten van de thermodynamica, ik op een of andere manier ook steeds een soort chiliastisch geloof behield in de ultieme redding. Ergens in mijn achterhoofd, ergens in het achterhoofd van iedereen die over deze dingen heeft nagedacht, vermoed ik, is er iets dat zegt dat, hoe hachelijk de situatie ongetwijfeld is en hoe moeilijk het is om daaruit te ontsnappen, het gewoonweg niet waar *kan* zijn. We zullen toch door iets of iemand worden gered?

Een geloof in wonderen loopt naadloos over in excuses om niets te hoeven doen. Het gaat hierbij in de eerste plaats om de hoop die veel mensen vestigen – ikzelf soms ook – op onbewezen technologieën. De ontwrichting van de biosfeer zullen ‘ze’ – de ondefinieerbare, alziende wetenschappers die de plaats van God hebben ingenomen en die in de uithoeken van ons bewustzijn schuilen – toch niet toestaan? Binnen het vereiste tijdsbestek – ja, net op het laatste moment, zo houden we onszelf voor – zullen ze ons verlossen van den boze, door een machine uit te vinden waarmee kernfusie, kunstmatige fotosynthese, ‘hydrino-kracht’ of op de maan opgewekte zonne-energie in één klap binnen bereik komen.*

Om de paar weken word ik benaderd door iemand met een plan voor iets wat ik alleen als perpetuum mobile kan omschrijven. Hij (het zijn altijd mannen) kan mij genoeglijk bewijzen, zo krijg ik te horen, dat hij, anders dan alle kwakzalvers, excentriekelingen en kakadorissen die mij ongetwij-

* Dit lijkt misschien door mij verzonnen, maar het gaat om een serieus voorstel dat in 2001 op het 18e Congres van de World Energy Council is ingediend.²

feld bekend zijn, het probleem daadwerkelijk heeft opgelost. Hij heeft een bijzondere katalysator, een nieuwe formule, of anders een *hotline* naar God, die het bewijs vormt voor wat andere natuurkundigen voor onmogelijk houden: dat energie uit het niets kan worden getoverd. In mijn verbeelding lijkt het soms alsof ik naar de tijd van Marlowe ben teruggeflitst. Mijn enige verweer tegen dit soort mensen is het verzoek dat ze me eerst een artikel in een door vakgenoten beoordeeld wetenschappelijk tijdschrift bezorgen – waarna ik nooit meer wat van ze hoor.

Dit is misschien niet helemaal fair. Het zou kunnen zijn dat iemand, ergens, daadwerkelijk een nieuw soort brandstof heeft ontwikkeld, die indruist tegen de alom aanvaarde hypothesen van de wetenschap en waarover, juist omdat het hiertegen indruist, geen enkel zelfrespecterend tijdschrift durft te publiceren. Elk beroep is uiteindelijk conservatief, zelfs die beroepen die proberen te anticiperen op de toekomst. Maar het aanvaarden van de gedachte dat er meer is tussen hemel en aarde dan in onze natuurkundige laboratoria voor mogelijk wordt gehouden, is heel iets anders dan te vertrouwen op verlossing via een wetenschappelijk mirakel. Dit soort blind vertrouwen biedt zo weinig handelingsperspectief dat we net zo goed met ons allen een klimaatdans kunnen uitvoeren.

De suggestie dat alle technologische speculaties even wazig zijn is ook niet helemaal fair. Terwijl energiewinning uit kernfusie in de afgelopen decennia steeds ‘pas over vijfendertig jaar’ werkelijkheid zou worden, kunnen we er niet zeker van zijn dat dit ook zo zal blijven. Om de zoveel tijd wordt immers een ‘doorbraak’ wereldkundig gemaakt, waardoor het er heel even op lijkt dat kernfusie nu ineens over twintig jaar beschikbaar zal zijn (maar ook dit lijkt een vast gegeven te zijn). Hoe het ook zij, zelfs met het soort versnelde programma dat ik in hoofdstuk 5 heb voorgesteld, zie ik met geen mogelijkheid in hoe er binnen het tijdsbestek van de komende vierentwintig jaar een nieuwe energiebron, hoe veelbelovend ook, zowel kan worden doorgrond en beheerst als wereldwijd geschikt worden gemaakt voor alle toepassingen – warmte, elektriciteit,

transport op het land, vliegverkeer – waarvoor we het nodig zullen hebben. Toegeven aan dit soort hoop is net zo gevaarlijk als toegeven aan de wanhoop.

Het tweede wonder der verlossing, of excuus om niets te hoeven doen, is aan het eerste verwant: het geloof dat we met behulp van een of andere nieuwe techniek de kooldioxide uit de lucht kunnen halen die we er eerst in hebben geloosd, of anders dat we de planeet op kunstmatige wijze kunnen doen afkoelen. Hiertoe zijn op experimentele schaal al enkele pogingen ondernomen. De meest bekende hiervan bestaat uit het strooien van ijzerdeeltjes op het oceaanooppervlak om de groei van plantaardig plankton te stimuleren. Het achterliggende idee is dat de uitdijende planktonmassa CO_2 uit het omgevingswater zal opnemen en vervolgens met zijn lading naar de zeebodem zal zinken, het gas eeuwig aan de kringlopen onttrekend. Maar het werkt niet. Wetenschappers op de Universiteit van Princeton hebben met behulp van een computermodel aangetoond dat er van het gas dat door het plankton wordt opgenomen nauwelijks iets naar de bodem zinkt.³ Bovendien leidt deze ‘bemesting’ met ijzer tot onttrekking van zuurstof uit de lucht, waardoor het broeikasgas methaan wordt gevormd.⁴ Het lijkt erop dat deze techniek niet alleen tot ontvruchting van het mariene ecosysteem zou leiden, maar ook tot méér in plaats van minder klimaatverandering.

Anderen hebben voorgesteld de CO_2 met behulp van chemicaliën uit de (open) lucht te ‘wassen’ – ongeveer zoals bij het toekomstige afvangen van het gas bij elektriciteitscentrales, maar dan op veel grotere schaal. Maar in geen enkele van de verslagen die ik hierover heb gelezen staat iets over de kosten van zo’n onderneming.^{5,6,7} Ik heb gebeld met het bedrijf dat het idee promoot, Global Research Technologies uit Tucson, Arizona, in de hoop dat ze me een idee zouden kunnen geven van de hoeveelheid energie en geld die het kost om een ton CO_2 uit de atmosfeer te halen. Na mijn verzoek intern te hebben besproken, belden ze me terug met de mededeling ‘het antwoord is “geen commentaar”’.⁸ Mij lijkt dat de kosten astronomisch hoog zouden zijn.

John Latham van het Amerikaanse National Center for Atmospheric Research in Boulder, Colorado, heeft geëxperimenteerd met apparaten die verneveld zeewater in de lucht brengen. De bedoeling is dat hierdoor wolken worden gevormd, die een deel van het zonlicht tegenhouden voordat het de aarde bereikt.⁹ Maar dit project zou ook desastreus kunnen uitpakken: het blijkt dat kleine zoutdeeltjes die enerzijds de mistbanken opwekken, anderzijds de ontwikkeling van regenwolken kunnen belemmeren, met als gevolg droogte in benedenwinds gelegen landen.¹⁰

De erfenis van Edward Teller, de ‘vader van de waterstofbom’, omvat ook een tweede gift aan de mensheid: het idee om de atmosfeer te bezaaien met talloze metaal- of andere deeltjes, om daarmee licht van bepaalde golflengtes te weerkaatsen. Zijn volgelingen (die net als Teller aan kernwapens werken) hebben dit concept verder uitgewerkt en zijn met het voorstel gekomen om elk jaar een miljoen ton aan minuscule, met waterstof gevulde ballonnen te lanceren. Ik weet niet welke van hun activiteiten gevaarlijker is: de uitvoering van hun plan zou namelijk naar alle waarschijnlijkheid de ozonlaag vernietigen.¹¹ Helaas lijkt voor sommige lieden het experimenteren met sterfte op ongekende schaal een tweede natuur te zijn geworden.

De derde quasi-uitweg betreft, paradoxaal genoeg, de aanstaande oliepiek. Ik ben de tel kwijt van mensen die mij hebben uitgelegd dat we ons over klimaatverandering geen zorgen hoeven maken, omdat de mondiale olievoorraden gaan opdrogen voordat het allemaal uit de hand loopt: de olieprijs zal exponentieel stijgen, waardoor automobilisten en vliegtuigpassagiers niet anders dan thuis kunnen blijven.

Nu zou het best kunnen zijn dat wanneer er een oliepiek optreedt voordat er afdoende tegenmaatregelen zijn genomen, de wereld in zo’n catastrofale depressie terecht komt dat de industriële beschaving – en daarmee de menselijke CO₂-uitstoot – min of meer ophoudt. Ik schaar me niet bij degenen die hierop zitten te wachten. We hebben naar mijn mening ook geen vast omljnd idee van wanneer zo’n piek komt. Toen

ik iemand voor het eerst hoorde voorspellen dat dit wel eens heel snel zou kunnen gebeuren – een geofysicus vertelde me in 2003 dat hij er ‘99 procent zeker’ van was dat dit in 2004 zou plaatsvinden¹² – vond ik het overtuigend. Maar hoe meer ik erover lees, hoe harder ik ga twijfelen. Zoals altijd in dit soort discussies vind je aan beide kanten mensen met goede geloofsbrieven.^{13,14,15,16} Het zou best kunnen zijn dat de olie-toevoer binnen de komende tien jaar stagneert; maar het zou net zo goed pas over 30 jaar kunnen zijn. Wanneer dat zo is en we ons hebben ingesteld op het opraken van de olie terwijl we tegelijkertijd niets doen aan besparing en het ontwikkelen van alternatieven (helaas, niet zo’n onwaarschijnlijk scenario), dan lopen we kans catastrofale klimaatverandering én een ongekend diepe economische depressie tegemoet te gaan.

In één opzicht zou het pieken van de olieproductie wel eens tot een verergering van klimaatverandering kunnen leiden. Een van de aanbevelingen die in het in hoofdstuk 3 aanhaalde rapport van de Amerikaanse Ministerie van Energie wordt gedaan om op het probleem vooruit te lopen, is de productie van zogenaamde synthetische brandstoffen, of *synfuels*, fors uit te breiden.¹⁷ Alweer is het middel erger dan de kwaal: omdat deze uit teerhoudend zand en steenkool worden gemaakt, veroorzaken ze juist meer CO₂-uitstoot dan gewone aardolie.

Het vierde excuus om niets te hoeven doen is meer alle-daags: het waanidee dat we onszelf een uitweg uit de problemen kunnen blijven kopen. In zijn in 1855 uitgegeven boek *De opkomst van de Nederlandsche Republiek* beschrijft John Lothrop Motley hoe de Nederlandse bevolking in de vijftiende en zestiende eeuw in staat werd gesteld haar zonden af te lossen.

Met het geldelijk afkopen van zonden konden de priesters aanzienlijke rijkdom vergaren ... Goddelijke vergiffenis voor reeds gepleegde of aanstaande misdrijven werd volgens een oplopende tariefschaal openlijk aangeboden. Het vergiftigen van iemand was aldus voor elf dukaten en zes livres tournois af te kopen. Absolutie voor incest kostte zesendertig livres en drie dukaten. Voor meened moest zeven livres en drie carlines

worden neergeteld. Vergiffenis voor moord, mits niet door vergiftiging, was goedkoper. Zelfs voor vadermoord kon men voor genade terecht bij de goddelijke rechtbank, tegen betaling van één dukaat, vier livres en acht carlines.¹⁸

Vandaag de dag zijn de actuele tarieven voor aanstaande misdrijven op talloze prijslijsten in cyberspace te vinden. Bedrijven die zich op 'klimaatcompensatie' hebben toegelegd, beloven dat ze door te bemiddelen tussen ons en de atmosfeer, absolutie kunnen verlenen voor de milieukosten van onze CO₂-uitstoot, in de vorm van boomaanplant, het sponsoren van duurzame-energieprojecten in verre landen en, ongetwijfeld, hulp aan dorpelingen in de Andes bij het bouwen van bruggen. Zoals je in de vijftiende en zestiende eeuw met je zus kon slapen, iemand kon vermoorden en meened kon plegen zonder je om eeuwige verdoemenis te bekommeren, kun je vandaag je ramen wijd open laten terwijl de verwarming aanstaat, auto blijven rijden en overal naartoe vliegen zonder het klimaat in gevaar te brengen, mits je je dukaten overdraagt aan een van de bedrijven die in aflaten handelt. Zelfs het Kyoto-verdrag bevat een bepaling waardoor landen hun officieel toegestane uitstoot van broeikasgassen kunnen verhogen door in andere landen 'klimaatvriendelijke' projecten te financieren.* Ik ga hier geen opsomming geven van de landont-eigeningen, conflicten met lokale gemeenschappen, dubbeltellingen en pure oplichterij waarmee een deel van dit soort projecten gepaard gaat. Dat is reeds elders gebeurd.^{19,20,21} Mijn bezwaren zijn van meer fundamentele aard.

Het eerste is dat nauwkeurige 'koolstofboekhouding' bij veel projecten simpelweg onmogelijk is, hoe oprecht het ook wordt geprobeerd. Zo kun je bijvoorbeeld berekenen dat een vlucht van Londen naar New York tot de uitstoot leidt van een bepaald gewicht aan koolstof, in de vorm van CO₂, en vaststellen hoeveel koolstof een bepaalde boom van een gegeven

* Het gaat om het zogenaamde *Clean Development Mechanism*.

soort en grootte bevat. Je kunt vervolgens de tonnen koolstof van je vlucht delen door de tonnen koolstof in één boom en dan uitrekenen hoeveel bomen je zou moeten planten om je uitstoot te compenseren. Maar de uitkomst daarvan zal niets zeggen over de werkelijkheid.

Het planten van bomen betekent bijvoorbeeld het niet-planten – of het laten staan – van andere gewassen op hetzelfde land. Je kunt onmogelijk weten wat er over twintig jaar daarvoor in de plaats zou hebben gestaan. Als het antwoord ‘andere bomen’ luidt, zou je, om de werkelijke mate van compensatie voor je handelingen te bepalen, de koolstof die er misschien zou zijn geweest moeten aftrekken van de koolstof die er is. Omdat er geen manier is om aan het eerste een numerieke waarde te geven, is de berekening onuitvoerbaar.

Het planten van bomen op één plaats kan tot bossterfte op een andere leiden; het nieuwe bos kan immers zoveel water aan een rivier onttrekken dat een stroomafwaarts gelegen bos eronder lijdt.²² Wanneer boomaanplant land in beslag neemt dat anders voor het verbouwen van voedsel had kunnen dienen, zal de lokale bevolking zijn toevlucht nemen tot het rooien van bossen elders, om nieuwe landbouwgrond te ontginnen. Uw bomen kunnen ook sterven voordat ze tot volle wasdom zijn gekomen, vooral omdat de omstandigheden waaronder ze zullen moeten groeien, dankzij klimaatverandering, voorturend zullen veranderen. Ze zouden door houtdieven gekapt kunnen worden, of door bosbranden verwoest. Kortom, bij het vliegen naar New York kunnen we er zeker van zijn dat er CO_2 in de atmosfeer komt, maar bij het planten van bomen bestaat er geen enkele zekerheid dat er CO_2 uit zal worden gehaald.

Belangrijker nog, een ton CO_2 die vandaag wordt vermeden is, om de in hoofdstuk 1 besproken redenen, een veel waardevollere actie om klimaatverandering te beteugelen dan een ton CO_2 die over twintig jaar wordt vermeden. Maar niet één van de CO_2 -compensatiebedrijven die ik ben tegengekomen – alsof ze daarmee willen bewijzen hoe weinig ze zich om de échte gevolgen bekommeren – gebruikt een afschrijvingspercentage voor de vermeden uitstoot (waarmee je een verschil in waarde

tussen het heden en de toekomst tot uitdrukking zou kunnen brengen). Naar mijn mening kun je ze daarom met recht van stelselmatige pseudo-boekhouding beschuldigen, al is het niet opzettelijk.

Het Britse Forestry Commission merkt hierover het volgende op:

tijdens de jeugdgroei [van de bomen] is het tempo van CO₂-vastlegging relatief laag (en kan, door het verlies van koolstof uit de bestaande begroeiing en de bodem bij het voorbereidende werk, zelfs negatief zijn). Dit wordt gevolgd door de hoofdgroefase, waarin het opnametempo relatief hoog ligt, waarna dit tempo afvlakt naarmate het bos volgroeid wordt, om uiteindelijk te dalen.²³

Het kan 60 jaar of langer duren voordat een boom tot volle wasdom is gekomen.

Zelfs bij projecten die beloven onze broeikasgasuitstoot goed te maken door mensen in armere landen van betere kachels of zuinige lampen te voorzien, duurt het een tijd voordat dit effect sorteert, omdat ze uitgaan van het verschil tussen de CO₂ die anders door de oude kachels en lampen zou zijn geproduceerd en de CO₂ die door de nieuwe vrijkomt. In het beste geval bereik je met dit soort projecten slechts uitstel van het moment dat er daadwerkelijk uitstoot wordt vermeden. In het ergste geval laten ze ons in de waan dat we met onze vervuiling kunnen doorgaan, net als, vóór de Reformatie, mensen door de handel in aflaten werden aangespoord erin te geloven dat ze konden blijven zondigen. Ik kan geen betere manier bedenken om de moeilijke keuzes die we nu moeten maken uit te stellen.

Maar mijn voornaamste bezwaar is dit: om de daling van onze broeikasgasuitstoot, die ik in dit boek heb besproken, te bereiken, zal iédereen zijn of haar uitstoot moeten beperken, hetzij vandaag, in de rijke landen, hetzij morgen, in de arme. Het is geen kwestie van kiezen tussen stoppen met vliegen of armere mensen zuinige lampen helpen kopen. We moeten én

stoppen met vliegen én armere mensen aan zuinige lampen helpen. De handel in 'klimaatcompensatie' is net als het schuiven van het voedsel op je bord om de indruk te wekken dat je het hebt opgegeten.

In dit boek heb ik willen aantonen dat het technisch en economisch mogelijk is onze uitstoot van broeikasgassen in de vereiste mate te verminderen, al wordt het moeilijk. Ik heb niet aangetoond dat het politiek mogelijk is, en dat heeft een reden: het is niet aan mij om dat te doen, maar aan u.

Degenen onder ons die al actief zijn in de strijd tegen klimaatverandering, kunnen dit niet alleen aan. Als je ziet hoe ongelooflijk weinig mensen zich hiervoor inzetten, zou je niet zeggen dat we voor de grootste uitdaging staan waarmee de mensheid ooit is geconfronteerd. Het blijkt veel makkelijker mensen over te halen om te protesteren tegen het afschaffen van hun favoriete themamuziekje, of het verlies van de traditionele Engelse gewichtsmaten, of, als we het er toch over hebben, voor afschaffing van flitspalen en hoge brandstofprijzen, dan ze te bewegen in actie te komen tegen de bedreiging van ons hele bestaan. Dit heeft een voor de hand liggende reden: in de bovenstaande voorbeelden wordt ons iets aangedaan; het bedreigen van ons bestaan doen we zelf. Bij het bestrijden van klimaatverandering moeten we het niet alleen tegen de olieconcerns, de luchtvaartmaatschappijen en de regeringen van de rijke landen opnemen, maar ook tegen onszelf.

Het probleem is niet dat er bitter weinig concrete vooruitgang is geboekt bij de internationale klimaatbesprekingen. Het probleem is dat wij niet wilden dat die vooruitgang er kwam. Zeker, de regeringen van de Verenigde Staten en Australië hebben alles gedaan wat binnen hun mogelijkheden lag om de besprekingen te laten mislukken, en zelfs om ze überhaupt te verhinderen. Jazeker, deze onderhandelingen worden gekenmerkt door het voortdurende doorschuiven van de schuldvraag. De regeringen van de rijke landen roepen dat het geen zin heeft hun uitstoot te verminderen zolang de uitstoot van China en India blijft groeien. De regeringen van China en India roepen

dat beperking van hun emissies verspilde moeite blijft zolang de rijke landen – waar de uitstoot per inwoner nog altijd vele malen hoger ligt – niet bereid zijn de benodigde reducties door te voeren. En jazeker, de fossiele-brandstofgiganten gebruiken hun overweldigende rijkdom om alles te kopen wat ze nodig hebben, waaronder de politicus en zijn stem.

Maar dat de regeringen die zich hebben verbonden aan het stoppen van klimaatverandering zich in hun pogingen belemmerd voelen, komt voor een deel omdat ze belemmerd wilden worden. Ze weten dat bij hun kiezers ergens diep vanbinnen een zacht maar vasthoudend stemmetje spreekt dat ze oproept het te proberen, maar daarin vooral te falen. Ze weten dat als ze per ongeluk toch zouden slagen, onze hele levenswijze zou moeten veranderen. En ze weten dat we een omslag in het leven alleen bij anderen kunnen voorstellen, maar niet bij onszelf.

Dus houden ze zich aan het script dat we met ons allen hebben geschreven. Ze zullen bezorgde toespraken houden over de bedreiging van onze planeet en over de noodzaak er iets aan te doen. Ze zullen ons voorhouden dat het vraagstuk zo belangrijk is dat het de gebruikelijke politieke scheidslijnen overstijgt en een consensus tussen alle partijen vereist. Ze zullen de bevolking oproepen om gezamenlijk aan deze enorme dreiging het hoofd te bieden. Dan zullen ze tot hun grote teleurstelling ontdekken dat er geen vooruitgang is geboekt, en dat dergelijke vooruitgang ook bijzonder moeilijk is, waarmee een beslissing over wat er nu daadwerkelijk dient te gebeuren voor de zoveelste keer zal moeten worden uitgesteld.

Mijn researchassistent Matthew Prescott heeft me erop gewezen dat in Groot-Brittannië het beleid van de regering niet wordt neergelegd in de rapporten en studies waartoe ze opdracht geeft; deze rapporten en studies zijn het regeringsbeleid. Door eindeloze onderzoeken te gelasten naar het probleem en naar mogelijke strategieën om het aan te pakken, spiegelt de regering de bevolking voor dat er iets aan gedaan wordt, terwijl ze hiermee juist verhindert dat er iets gebeurt tot de verschijning van de volgende allesomvattende studie

(waarin de conclusies uit de vorige allesomvattende studie moeten worden besproken). Ik zie de Britse premier in het Lagerhuis al voor me, tot over zijn nek in het water, terwijl hij van wal steekt over 'de binnenkort te verschijnen nota over energie-efficiëntie...'

Regeringen zullen net zo lang blijven dralen – ongeacht de menselijke gevolgen – tot het ze politiek meer gaat kosten dan het alternatief. Het is nu aan klimaatactivisten die kosten op te jagen en de weegschaal te laten doorslaan. Daarom moeten we ontwaken uit de ingeslapen toestand waarin we het afgelopen decennium vrijwel allemaal zijn beland: het lakse geloof dat iemand anders het wel voor ons op zal nemen.

Ik ben er nog niet helemaal uit hoe dit zover heeft kunnen komen. In het begin van de jaren '90 bezetten Britse activisten snelwegen, zaten ze in boomhutten en op de daken van ministerswoningen, verstoorden toespraken, versierden de trappen van Downing Street 10 met nepbloed en gedroegen zich zo enorm lastig dat ze uiteindelijk, ondanks de verwoede pogingen van de politici om ze buiten beeld te houden, toch werden gehoord. Nu luieren we op ons uitdijend zitvlees en klagen voortdurend hoe iedereen altijd zo klaagt, terwijl we geen van allen iets doen.

Dit zal wel deels komen door de niet aflatende groei van de wereldeconomie van de laatste jaren. We zijn eenvoudig te verwend geraakt, en hebben daarmee teveel te verliezen. Het komt ook deels door het feit dat, gelijktijdig met deze groei (en tot op zekere hoogte fungeert dit ook als motor ervan), de particuliere schulden enorm zijn toegenomen, vooral onder jongere mensen die ooit in de frontlinie stonden. Het hebben van schulden leidt tot een soort opgewekte paniek, die ervoor zorgt dat degenen die onder een dergelijke last leven zelden verder dan een paar weken vooruit kunnen kijken.

Maar ik wil de schuld voor een deel ook bij internet leggen – vaak opgehemeld als het emancipatorisch medium bij uitstek. Natuurlijk is het geweldig handig: het laat ons informatie uitwisselen, maakt het mogelijk alle feiten te vinden die we maar nodig hebben, men waarschuwt elkaar voor het komende on-

heil, en ga zo maar door. Maar het is ook een schijnwereld waarin het slechts lijkt alsof er iets gebeurt. Het laat ons in de waan dat we de wereld kunnen veranderen zonder uit onze stoel te hoeven komen. We worden gehoord! Onze stemmen zingen de hele wereld rond; ze lokken reactie en discussie uit; inspireren de één, voeden de woede van de ander. Er gebeurt iets! Er ontstaat een beweging! Maar op zichzelf, zoals ik zelf maar al te goed weet, verandert het schrijven, lezen, bediscussieren of uitdragen van dissidente meningen niets. Deze activiteiten hebben alleen waarde voorzover ze tot actie inspireren. Actie betekent dat je in beweging komt. Als dit boek u niet heeft gemotiveerd iets te gaan doen, wil ik u dringend verzoeken het naar de winkel terug te brengen en uw geld terug te eisen, omdat het van nul en generlei waarde is gebleken.

Maar *wat* te doen? Op de volgende bladzijden staan de adressen van organisaties die al strijden tegen klimaatverandering en de oorzaken ervan. Ik wil dat u zich daarbij aansluit. Ik wil dat u alleen uw eigen groep opricht als blijkt dat deze organisaties op een dood spoor zitten: ik heb genoeg bewegingen door afsplitsingen uit elkaar zien vallen. Ik wil dat u erachter komt hoe u deze organisaties het beste kunt helpen. Maar bovenal wil ik dat u met uw verbeelding een sprong maakt die zelden van u wordt verlangd door regeringen of reclamebureaus of kranten of docenten.

Want de strijd tegen klimaatverandering is hoogst eigenaardig. Anders dan bijna alle maatschappelijke protesten die er ooit zijn geweest, is dit geen strijd voor méér van iets, maar voor versoering. Het is geen strijd voor meer vrijheid, maar juist voor minder. En het merkwaardigste van alles: het is geen strijd tegen anderen, maar een strijd tegen onszelf.